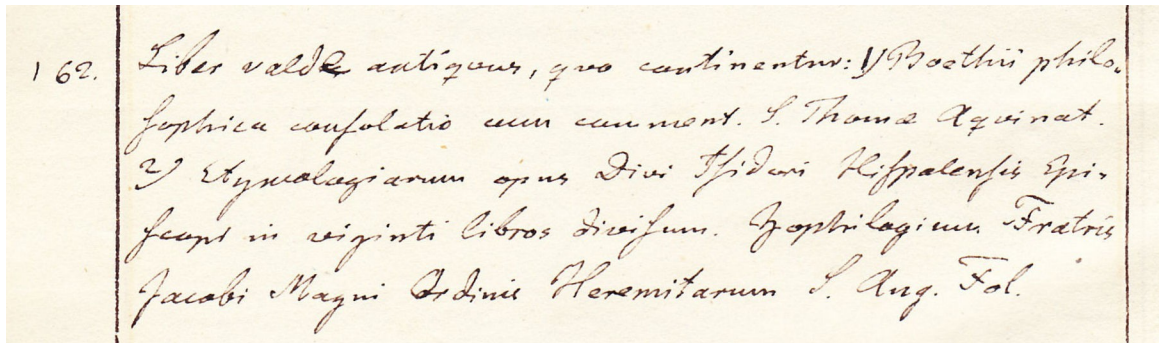

Om Liber valde antiquus. Den meget gamle bog.

Der findes i Randers Statsskoles gamle bibliotek en bog, som oprindeligt er dateret 1501. Den var til stede på Randers Latinskole i 1831, hvor den er opført i rektor H. M. Flemmers håndskrevne katalog over skolens bogsamling som nr. 162.

Bogen består faktisk af 3 bøger, som er indbundet i samme bind. Det er et såkaldt samlingsbind.

Bøgerne er ikke forsynede med titelblade, da man på det tidspunkt i bogtrykkerkunstens historie endnu ikke anvendte dem. Titlen på hver bog er optegnet i de sidste linier i slutningen af hver bog. Ligeledes er de angivet på snittet af samlingsbindet. Dengang stod en bog med ryggen ind i reolen og snittet udad.

De tre bøgers titler er:

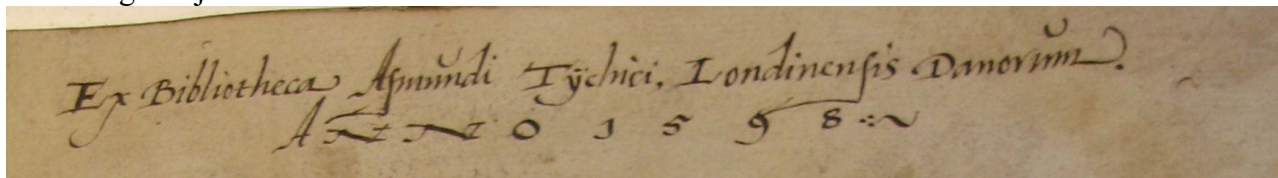
Anicius Manlius Boetius: de Philosophico consolatui sive de consolatione philosophiae: cum figuris ornatissimis noviter expolitus. Trykt i Strassburg September 1501 hos Johann Grüninger.

Isidori Hyspalensis episcopi: Liber ethymologiarum. Trykt i Paris August 1509 hos Iohanis Barbier.

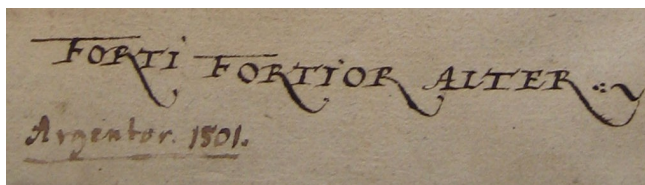
Zophilogium editum a Fratre Iacobo magni de Parisius ordinis heremitarum sancti Augustini .
Forfatteren var Jacobus Magni eller hans franske navn Jacques LeGrand. Trykt i Strassburg 1470 hos Adolf Rusch også kaldet R-bogtrykkeren.
Hver af bøgerne i samlingsbindet vil blive beskrevet nærmere.

Bøgernes indbinding er fra det 16. århundrede, da den er udført med blindtrykte dekorationer. En dekorationsmetode, som dengang blev hyppigt anvendt.

Den tidligere ejer har sat sit navn:

Asmund Thygesen, præst i Lövestad nær Lund i Sverige. Han har skrevet sit valgsprog : Forti, fortior, Alter.

Han skriver sig ofte: Asmundus Thyconis Londinensis Danorum.

Hans far var Tyge Asmundsen, biskop i Lund og professor ved Københavns Universitet. Det kan selvfølgelig ikke afvises, at bogen kan være arv fra far til søn, men faderen dør i 1586 og sønnen har først sat sit navn i bogen 1598. Asmund Thygesen blev indskrevet ved Marburgs Universitet 10. juli 1595. Der findes en af hans bøger, som er købt i Marburg. Det er meget sandsynligt, at han også her har købt skolens bog. Det ser ud til, at han mest har arbejdet med den sidste bog i det sammenbundne værk. Det ses af hans understregninger med rød, blå og grøn farve. Det tyder meget på, at han var nødt til at købe bogen for at få adgang til "Sophilogium" af Jacobus Magnus, som han skulle bruge i sit teologistudie. "Sophilogium" blev meget anvendt af præster på den tid.

Asmund Thygesen dør i 1645 og derefter er samlingsbindet vandret videre til det er endt i Randers Latinske Skolebibliothek. Sandsynligvis har den stået på Latinskolen fra begyndelsen af år 1700, men vi kan ikke vide det.

Samlingsbind, som fandtes i de offentlige biblioteker, blev ofte tidligere skilt ad og ombundet af rent bibliotekstekniske årsager, så de kunne indsættes i de relevante fagområder. Bøgerne i et samlingsbind tilhører ikke altid det samme fagområde. Boghistorisk er det selvfølgelig uheldigt, da det umuliggør en udforskning af en bogs proveniens. Randers Statsskoles eksemplar er heldigvis intakt.

Bøger, som er trykt før 1500, kaldes inkunabler (vuggetryk), da de er trykt meget tæt på tidspunktet for bogtrykkerkunstens opfindelse (barndom).

Det kongelige Bibliotek startede omkring 1906 med at lede efter inkunabler på de lærde skolars biblioteker og stiftsbibliotekerne, da man mente, at disse gamle bøger skulle afleveres til Det kongelige Bibliotek. Det var i videnskabens interesse, at de blev samlet et sted, da bøgerne ikke mere havde nogen som helst betydning for de lærde skoler.

Erik Nørr skriver i artiklen ”Bibliotekernes kamp om inkunablerne” i Festskrift til Poul Enemark 1983 side 355: ”Det kongelige Bibliotek havde raseret de fleste bogsamlinger i en sådan grad, at der i 1963 kun var 87 kendte inkunabeleksemplarer tilbage uden for Det kongelig Bibliotek.”

De daværende Statsskoler ejede 10 eksemplarer.

Haderslev Katedralskole ejede 6 eksemplarer, Horsens Statsskole 2, Nykøbing Katedralskole 1 og Viborg Katedralskole 1.

Randers Statsskoles ovennævnte eksemplarer er ikke blandt de 10 nævnte. De har været ukendte indtil nu.

Overbibliotekar ved Det kongelige Bibliotek Lauritz Nielsen var på besøg på Randers Statsskole i 1925 og han nævner kun én inkunabel i afsnittet om Randers Statsskoles Bibliotek i sin bog:

Danske Stifts- og Skolebiblioteker, København 1925. Han skriver side 83:

”En Inkunabel, ”Scriptores astronomici veteres”, Venedig 1499 (Hain 14559), som endnu var til Stede i Biblioteket og ikke afleveret til det kgl. Bibliotek, synes nu at være forsvundet.”

Den er dog til stede på skolen i dag, og med de tre i samlingsbindet ejer Randers Statsskole så i dag 3 inkunabler, måske 4, da grænsen ved år 1500 er omdiskuteret.

Da Randers Statsskole omkring 1985 skulle overgå til Aarhus Amt, gennemgik folk fra Det kongelige Bibliotek igen Statsskolens bibliotek for at undersøge, om der var bøger, som skulle afleveres inden overdragelsen til Amtet. Der blev imidlertid ikke fundet noget, som man mente skulle afleveres.

De 4 inkunabler må så igen være ”gået under radaren”.

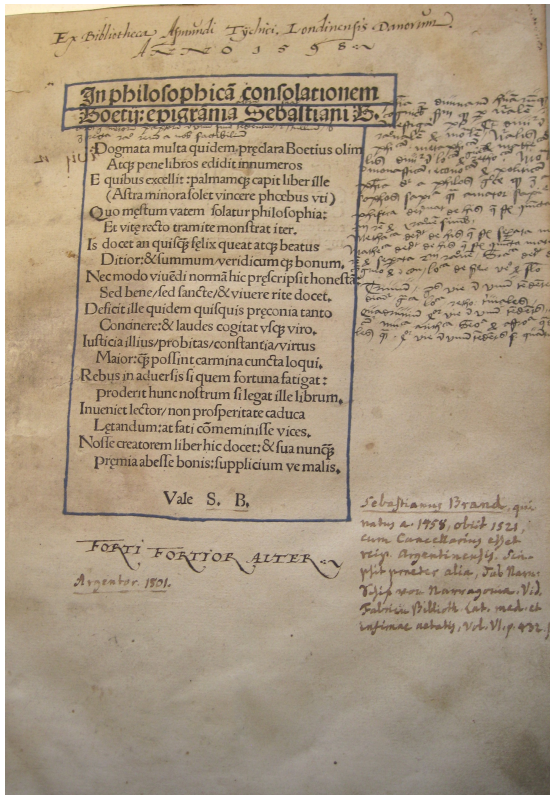
De tre værker i samlingsbindet.

Det første værk i samlingsbindet er Boethius (ca. 480 e. Kr.): De philosophico consolatu. 1501 (Filosofiens trøst) med kommentar af Thomas Aquinas

Han skrev værket, mens han var i fængsel ansigt til ansigt med sin forestående henrettelse.

Det var den mest læste bog i middelalderen.

En af Strassburgs bedste træsnitkunstnere har illustreret bogen. Han er desværre ukendt af navn. Sebastian Brant har skrevet et lejlighedsdigt som forord. Det markerer begyndelsen til et flerårigt samarbejde med bogtrykkeren Johann Grüninger.

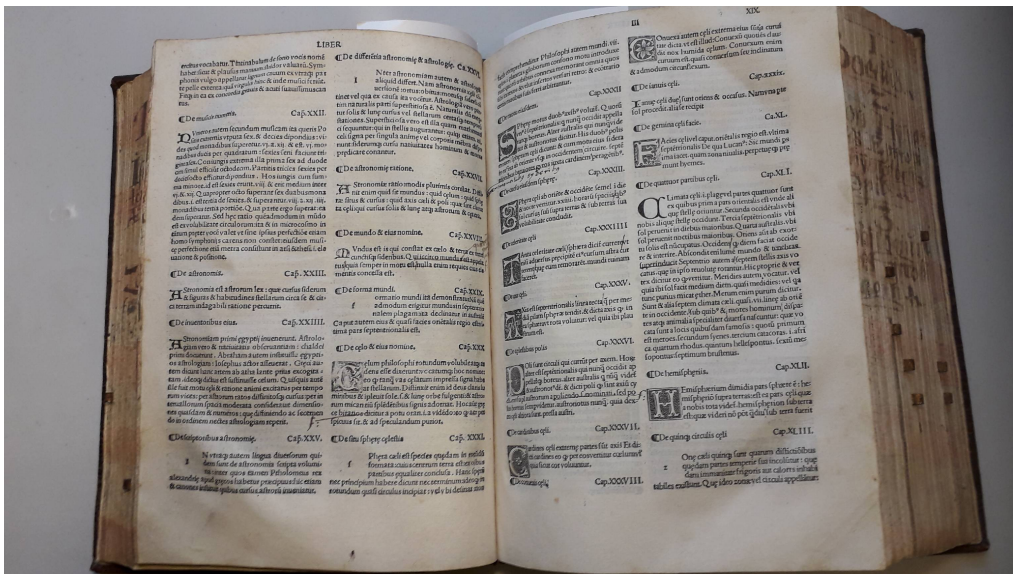

Sebastian Brants forord.

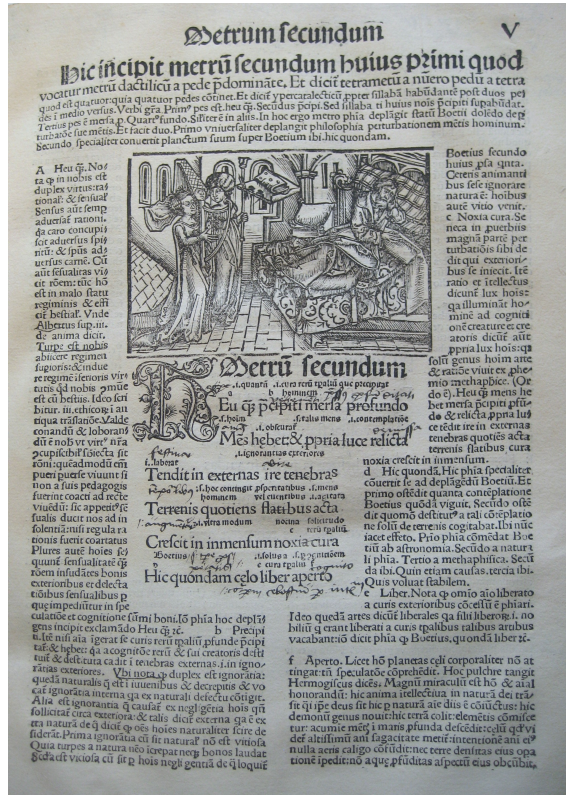
Det andet værk i samlingsbindet er:

Isidor af Sevilla eller Isidorus Hispalensis episcopi: Ethymologiarum. 1509

Det er hans sidste arbejde (ikke fuldført) og er et af den tidlige middelalders ældste forsøg på en encyklopædi. Den var meget brugt i klosterskolerne. Eksempelvis indeholder bogen emner om grammatik, matematik, medicin, love og skikke, bibelen, engle og helgener mm.

Opslag på sider af Ethymologiarum.

en side med træsmit.

Det tredje værk i samlingsbindet er:

Sophilogium editum a Fratre Iacobo magni de Parisius ordinis heremitarum sancti Augustini . 1470.

Sophologium er en samling af afsnit fra værker af oldtidens og middelalderens forfattere.

Ordet Sophologium kommer fra to græske ord sophia” (visdom) og ”logos” (ord, studier).

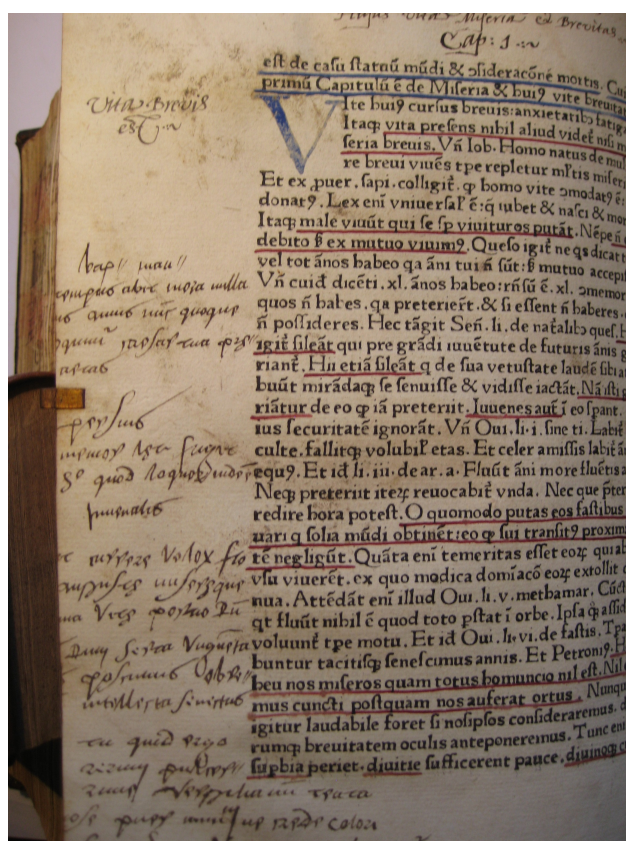
I grunden handler det om de sociale aspekter (dvs. overvejelser over laster og dyder) og viden.

Forfatteren Jacobus Magnus medtog afsnit fra filosoffer, talere, teologer, digtere og

videnskabsmænd og brugte det, som en vejledning til livet. Det kan også have været en hjælp til præster. Bogen var meget populær gennem Renaissanceen med 23 trykte udgaver og oversat til både fransk og engelsk.

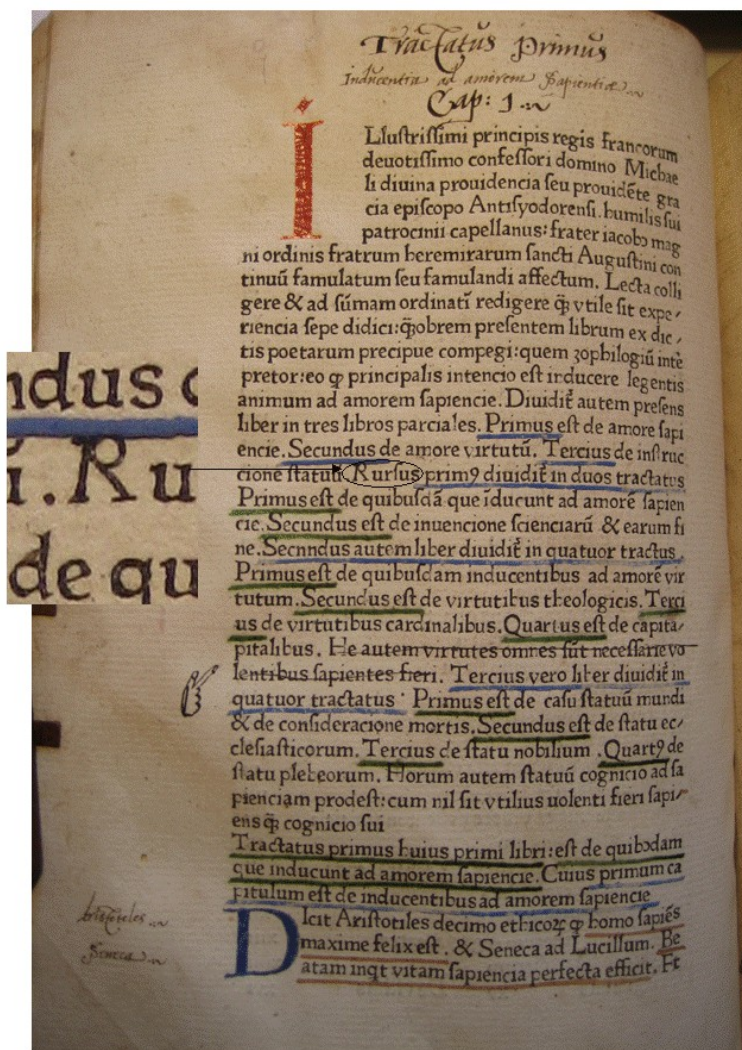
Den berømte engelske bogtrykker William Caxton oversatte den til engelsk i 1487 og gav den titlen ” The Book of Good Manners” (De gode sæders bog).

Jacobus Magnus (ca. 1365-1422) var født i Toulouse i Frankrig. Han blev augustinsk klosterbroder. (Jacobus Magnus er den latinske version af hans franske navn Jacques LeGrand). Magnus var en lærd, som studerede de hellige skrifter så vel som oldtidens filosoffer. Han var professor i filosofi og teologi ved Universitetet i Padua i Italien. Magnus skrev kommentarer til Aristoteles’s værker så vel som udarbejdelsen af et antal andre bøger.

Opslag på side af Sophologium

Adolf Rusch (1435-1489) var bogtrykker i de tidligste tider af bogtrykkerkunstens oprindelse. Han var også papirhandler. Han boede i Strassburg. Han blev først kendt som "R-bogtrykkeren", fordi han, skønt han ikke satte sit navn på sine publikationer, brugte en speciel antikva skrifttype det store "R" i sine tidligste arbejder. Rusch var den første tyske bogtrykker, som brugte antikva skrifttyper i stedet for den gotiske skrifttype, som vi kender som "de krøllede bogstaver".

Ofte er bøger, som har tilhørt Asmund Thygesen, forsynede med understregninger i blå og røde farver, samt tegninger og annotationer i marginen.

Understregningerne ses især i det tredje værk, Sophilogium.

Ligeledes er det forsynet med malede initialer i rødt og blå.

	De fortune instabilitate	xx
	De contemptu seculi & diuiciarum	xxi
	De contemptu diuiciarum	xxii
	De negligencia & pigritia	xxiii
	De castitate & pudicitia	xxiiii
	De luxuria vitanda	xxv
	De uoluptate carnis	xxvi
	De inuidia	xxvii
LIB:	Capitula tractatus primi libri tercii Incipiūt	
3.	De miseria & huius vite breuitate	i
Tract:	Quomodo presens vita est carcer anime	ii
1.	De contemptu mortis	iii
	De morte bona & preparacione ad illam	iiii
	De paciencia mortis sub spe glorie future	v
	De resurrectione mortuorum & immortalitate anime	vi
	De consideratione mortis	vii
	De prouidencia futurorum	viii
2.	Capitula tractatus secundi libri tercii	
	Quomodo viri ecclesiastici debent habere curam subditorum in moribus & sciencia	i
	De exemplaritate prelatorum	ii
	De electione prelatorum	iii
	De cura & electione prelatorum	iiii
	De moribus sacerdotum	v
	De continencia virorum ecclesiasticorum	vi
	De moribus prelatorum	vii
	De oracione facienda sic ut vnus oret pro alio	viii
	De predicatoribus ix Descolasticis	x
3.	Capitula tractatus tercii libri tercii	
	De clemencia nobilium & principum	i
	De bonis principibus	ii
	De pietate & misericordia principum	iii
	Quomodo principes debent colere deum	iiii
	De moribus principum	v

Indholdsfortegnelse til Sophilogium.

Litteratur:

Erik Nørr: Bibliotekernes kamp om inkunablerne. Fra Profiler i nordisk senmiddelalder og renaissance. Festskrift til Poul Enemark, Arusia- Historiske Skrifter II 1983.

Otto Walde: Studier i äldre dansk bibliotekshistoria, Uppsala. Fra Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1932.

Lauritz Nielsen: Danske stifts- og skolebiblioteker. 1925.

De philosophico consolatu